

Bijlage 3. Behandeling van de adviezen bij het ministerieel besluit tot voorlopige gehele opheffing van de bescherming als monument van de schutterstoren in Wetteren

Provincie: Oost-Vlaanderen

Gemeente: Wetteren, 2de afdeling, sectie E

Objectnummer: 4.01/42025/191.1

-

Dossiernummer: 4.001/42025/103.1

Omschrijving:

Schutterstoren, Stationsplein 7

Mij bekend om gevoegd te worden bij het besluit van heden:

Brussel,

De Vlaamse minister van Financiën en Begroting, Wonen en Onroerend Erfgoed,

Matthias DIEPENDAELE

1. Advies uitgebracht voorafgaand aan de voorlopige opheffing

1.1. Advies uitgebracht door de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed (VCOE)

Het advies werd gevraagd op 2 maart 2021.

De VCOE bracht op 17 maart 2021 een voorwaardelijk gunstig advies uit over de opheffing van de bescherming. Het advies maakt integraal deel uit van het opheffingsdossier.

Behandeling van het advies:

- De commissie vraagt om in het inhoudelijk dossier de aanleiding van het opheffingsvoorstel, het beschrijvende gedeelte en het evaluerende gedeelte beter te scheiden, alsook de historiek van het wipschieten beter te duiden.

De voorwaarde gesteld door de commissie omvat drie onderdelen, die hieronder afzonderlijk behandeld worden:

- a) Om tegemoet te komen aan het beter scheiden van de aanleiding van het opheffingsvoorstel en het beschrijvend gedeelte worden uit het eerste tekstfragment onder de titel 'Beschrijvend gedeelte' volgende zinnen geschrapd:

Behoudens de metalen basisstructuur van de toren zijn nagenoeg alle erfgoedkenmerken en -elementen aangetast of vernietigd door de brand, waardoor de erfgoedwaarden van het beschermde goed onherstelbaar zijn aangetast of verloren zijn gegaan. Gezien de sterke verhitting en vervorming op verschillende plaatsen kan ook de metalen structuur niet behouden blijven.

Zo is er geen verwarring mogelijk tussen de aanleiding tot het opheffingsvoorstel en het evaluerend gedeelte.

- b) Om tegemoet te komen aan het beter scheiden van het beschrijvende en het evaluerende gedeelte wordt de tekst van punt 1.5 van het beschrijvend gedeelte aangepast tot:

De fotoregistratie bij het ministerieel besluit geeft de huidige fysieke toestand van de schutterstoren weer.

De erfgoedelementen die verloren gingen zijn:

- *De buitenbekleding in golfplaten met de kenmerkende rode accenten op de top*
- *De houten bebording aan de binnenkant van de schachten*
- *De scheidingswand tussen de schachten*
- *De installatie van beide wippen*
- *De stellen waar de vogels aan bevestigd werden met bijbehorende motor*
- *Het paneel waaraan metalen plaatjes hingen met markeringen overeenkomstig de geschoten "vogels".*
- *Het bord om de puntenstanden te noteren van de deelnemers aan het Winterverbond Wetteren*

Het verslag van het plaatsbezoek van 14 juli 2020 (zie 1.3) vermeldt dat mogelijk nog restanten van het binnenwerk op de grond aanwezig zijn, maar dat deze

door de grote hitte die bij de brand werd ontwikkeld, beperkt zullen zijn. Tot slot zijn er nog twee metalen ladders en restanten van metalen vensters.

Op die manier is er geen verwarring mogelijk tussen het beschrijvend gedeelte en het deel met de evaluatie van de erfgoedwaarden.

In het evaluerend gedeelte worden verder de tussentitels aangepast en er wordt een tussentitel toegevoegd. De nieuwe nummering wordt:

- 2.1. De erfgoedwaarden van de schutterstoren zoals omschreven in het beschermingsbesluit
- 2.2. Evaluatie van de erfgoedwaarden na de brand
- 2.3. Motivering van de afbakening van de opheffing
- 2.4. Juridische toestand

Zo worden de erfgoedwaarden uit het beschermingsbesluit duidelijk gescheiden van de evaluatie van de erfgoedwaarden na de brand.

c) De commissie vraagt om de historiek van het wipschieten beter te duiden in dit dossier.

De historiek van het wipschieten wordt uitgebreid geduid in het oorspronkelijke beschermingsdossier. In dit dossier zullen hierover geen gegevens worden opgenomen.

- De commissie vraagt een inventarisatie, evaluatie en eventuele aanzet tot bescherming van nog resterende schutterstorens vanuit een integrale (onroerend, roerend én immaterieel) en participatieve erfgoedbenadering

In het opheffingsdossier werd onder het beschrijvend gedeelte aangegeven dat het agentschap in 2021 een onderzoek zou opstarten naar andere, mogelijk beschermenswaardige schutterstorens in Vlaanderen. Door het verlies van het exemplaar in Wetteris is immers een hiaat in het beschermd bestand ontstaan. Het was de bedoeling dit onderzoek breed te benaderen en dit sowieso in overleg te doen met de koepel der schuttersverenigingen, met de administratie bevoegd voor immaterieel erfgoed en met andere relevante partners. Ik wil echter dat mijn administratie gedurende deze regeerperiode prioritair inzet op de volledige evaluatie van het beschermd bestand. Hierdoor kan het onderzoek van de resterende schutterstorens pas hierna beginnen.

Daarom wordt onder de kop "*Beschrijvend gedeelte*" het jaartal 2021 geschrapt en vervangen door "*Na afronding van het project Evaluatie beschermd bestand*".

- De commissie vraagt om de nog aanwezige materiaal- en structuuropbouw in detail te documenteren en op plan te registreren en in het geval van sloop representatieve materiaalstalen ter beschikking te stellen van calamiteiten- en impactonderzoek

Aangezien de toren volledig is ingebouwd, en op een afstand van de openbare weg of een open terrein staat is deze niet bereikbaar met een klassieke hoogwerker maar moet er groot kraanmateriaal ingezet worden om de toren te kunnen bereiken. Uitvoeren van handelingen aan de toren zijn bijgevolg absoluut niet evident. Er is bovendien vervuiling met asbest in de omgeving van het skelet, waar bovendien ook een loodvervuiling is vastgesteld. Het bovenste torengedeelte is sterk vervormd en er vallen nog stukken naar beneden. Daarom kan ik op dit verzoek van de commissie niet ingaan. Het beschermingsdossier van de schutterstoren omvat daarenboven

gedetailleerde opmetingsplannen van bij de bouw van de toren, zodat deze op die manier gedocumenteerd is.

Het is ook niet wenselijk om materiaalstalen in een depot op te slaan, gezien de hoger aangehaalde vervuiling met asbest en lood.

- De commissie vraagt om de mondelinge expertise i.v.m. de metaalconstructie aan te vullen en verder te onderbouwen op basis van gepubliceerd onderzoek en een grondig technisch rapport van de casus

Onderzoek toont aan dat constructiestaal een groot deel van zijn sterkte die het voorafgaand aan een brand had behoudt als de temperatuur niet boven de 720°C gaat.¹ De brand in de schutterstoren in Wetteren was een hevige, uitslaande brand. In een gemiddelde brand loopt de temperatuur op tot 600 à 1000 °C.² Uiteraard wil dit niet noodzakelijk zeggen dat de stalen constructie ook constant tot in de kern op deze temperatuur verhit werd, daarbij spelen onder meer ook de bekleding en de dikte van de profielen een rol.³

Staal is een materiaal dat tot stand komt in een smeltproces dat hoe dan ook vele malen heter is dan welke huisbrand ook. Toch zijn er visuele indicaties die aantonen of staal effectief aangetast is door een brand. Een eenvoudige vuistregel is dat het staal nog OK is na blootstelling aan vuur, als het nog recht is.⁴

Wanneer constructiestaal tot zeer hoge temperatuur verhit wordt (tussen de 704 en de 843°C) en snel gekoeld wordt door bluswater in een brandweeloperatie, kan een deel van de microstructuur van het materiaal omgezet worden in martensiet, een harde, maar brosse (= makkelijk breekbare) vorm van staal.⁵ Het niet vervormd zijn van staalstructuren na een brand is, zoals hoger al gezegd, een belangrijke indicatie dat er geen martensiet is gevormd en dat de mechanische eigenschappen van het staal niet zijn aangetast door de brand. Als dit het geval is, dient hoe dan ook een ingenieur de sterkte van het materiaal te onderzoeken om te zien of het niet integraal vervangen moet worden.⁶ Bij het staalskelet van de schutterstoren zijn wel degelijk tal van vervormingen van het skelet merkbaar, zodat er zeker vraagtekens bestaan bij de resterende kwaliteit van het materiaal na de brand.

De stalen structuur van de schutterstoren in Wetteren vertoont immers ernstige vervormingen op meerdere plaatsen, met name aan de voet en in de top. Dit werd bijkomend vastgesteld tijdens een plaatsbezoek door ir. De Paepe in opdracht van de gemeente Wetteren. De toestand van de top wordt in het verslag van de ingenieur omschreven als uiterst zorgwekkend.⁷ Globaal zijn er veel meer vervormingen te merken dan bij de initiële inspectie na de brand. De ingenieur schrijft onder meer:

---

¹ WHITLEY C.E. 2019: *Fire Effects on Steel* [online] <https://www.edtengineers.com/blog-post/fire-effects-steel> (geraadpleegd op 29 april 2021).

MARAVEAS C., FASOULAKIS Z., TSAVDARIDIS K.D. 2015: Post-Fire Assessment and Reinstatement of Steel Structures, *Journal of Structural Fire Engineering* Vol. 8 No. 2, 181-201 (online raadpleegbaar).

TWILT L., BOTH C. 1998: Werkelijk gedrag van een staalconstructie bij brand onderzocht, *Bouwen met Staal* 141, p. 27-31. (online raadpleegbaar https://www.brandveiligmetstaal.nl/upload/File/sb-vloeren/141_27.pdf)

² S.N. s.d.: *Ontwikkeling van brand* [online], https://www.brandveiligmetstaal.nl/pag/192/ontwikkeling_van_brand.html (geraadpleegd op 29 april 2021)

³ S.N. s.d.: *Gedrag van staalconstructies bij brand* [online] https://www.brandveiligmetstaal.nl/pag/193/gedrag_van_staalconstructies_bij_brand.html (geraadpleegd op 29 april 2021).

⁴ S.N. 2021: 11.2. *Steel Exposed To Fire* [online] <https://www.aisc.org/steel-solutions-center/engineering-faqs/11.2.-steel-exposed-to-fire/#9372> (geraadpleegd op 29 april 2021).

⁵ WHITLEY C.E. 2019: *Fire Effects on Steel* [online] <https://www.edtengineers.com/blog-post/fire-effects-steel> (geraadpleegd op 29 april 2021).

⁶ Ibid.

⁷ DE PAEPE H. 2021: *Schutterstoren - Stabiliteitsverslag nr. 2*, onuitgegeven rapport.

*Zo zijn er inderdaad nu heel wat meer verwrongen of doorgebogen stalen profielen te zien dan bij mijn eerste inspectie tijdens en onmiddellijk na de brand.(...)
Het bovenste torengedeelte baart ons evenwel enige zorgen. De graad van vervorming van de diverse staalprofielen in de uitkragende deel is onrustwekkend.(...)
De nieuwe vaststellingen doen mij besluiten dat er geen economisch verantwoord herstel mogelijk zal zijn. Vooral uit veiligheidsoverwegingen raad ik dan ook aan om na vrijgave door de gerechtsdeskundige op relatief korte termijn over te gaan tot een volledige afbraak.*

Om uitsluitsel te geven over de werkelijke resterende sterkte van het materiaal dient verder gespecialiseerd onderzoek gebeuren. Het verslag van de telefonische bespreking met Triconsult geeft een correct beeld van hoe dit moet worden aangepakt.⁸

Dit gespecialiseerd onderzoek zou volgende zaken moeten omvatten:

1. Een digitale meting en uittekening van de huidige resterende metaalstructuur, wat specifieke expertise vergt en niet evident is gezien de moeilijke bereikbaarheid van de toren en de vervuiling met lood en asbest van de site.
2. Labo-onderzoek van stalen. Om staalname mogelijk te maken zal de toren gedemonteerd moeten worden in plaats van gesloopt. Dit vergt een andere aanpak en brengt een meerkost met zich mee. De staalname zal onvermijdelijk leiden tot nog meer verlies van oorspronkelijke substantie en nood aan reconstructie van bepaalde onderdelen.⁹
3. Er is daarnaast specifieke software nodig om een controleberekening van de staalstructuur en de stalen mogelijk te maken. Ook dit vergt de interventie van een gespecialiseerd bureau.

Alleen een gespecialiseerd stabiliteitsingenieur kan verantwoordelijkheid opnemen inzake de stabiliteit van de toren.

Daarnaast kan ook de vervorming op zich een effect hebben op de uiteindelijke stabiliteit en draagkracht van de constructie. Idealiter moeten de vervormde delen opnieuw recht worden gemaakt. Is het niet mogelijk ze met hitte te bewerken zonder ze te breken, dan dienen ze vervangen te worden, hetgeen ook zal leiden tot verlies van origineel materiaal.¹⁰

Op basis van al deze gegevens wordt de stalen skeletstructuur van de schutterstoren als onherstelbaar aangetast beschouwd.

Bovenstaande informatie zal worden toegevoegd aan punt 1.3 van het opheffingsdossier, ter vervanging van de laatste paragraaf met volgende tekst:

Recent onderzoek toont aan dat staalstructuren minder lijden onder brand dan een aantal jaren geleden werd gedacht. Toch ligt het behoud van de constructie niet voor de hand. Om de stabiliteit van de toren na te gaan, zou immers een intensieve, destructieve staalname nodig zijn, waarbij over de hele hoogte op verschillende plaatsen stukken uit de structuur gezaagd worden, zodat deze nog verder verzwakt. De ervaring leert dat metalen constructies in het begin van de

---

⁸ Informatie verkregen van Dieter Nuytten, erfgoedconsulent (14 april 2021).

⁹ Informatie verkregen van Sven Ignoul, ingenieur bij Triconsult (9 december 2020)

¹⁰ MARAVEAS C., FASOULAKIS Z., TSAVDARIDIS K.D. 2015: Post-Fire Assessment and Reinstatement of Steel Structures, *Journal of Structural Fire Engineering* Vol. 8 No. 2, 181-201 (online raadpleegbaar).

20ste eeuw "op de limiet" werden gebouwd en dus vaak maar "net genoeg" staal bevatten. Staalname verzwakt dus de structuur en houdt het risico in dat ze door dat onderzoek niet meer behouden kan blijven en dat er dus meer onderdelen vervangen zullen moeten worden.

Aan de fotoregistratie bij het ministerieel besluit zullen bijkomende foto's worden toegevoegd die de vervorming van de constructie nog beter illustreren.

Bij de beschrijving van de huidige toestand onder 1.5 zullen volgende bijkomende gegevens over de vervormingen van het staalskelet worden opgenomen:

Het stalen skelet van de toren vertoont op meerdere plaatsen vervormingen, met name ter hoogte van de voeten en ter hoogte van de top.

- De commissie vraagt om de stelling in het opheffingsbesluit dat de metaalconstructie 'onherstelbaar' is aangetast te nuanceren

Uit het bijkomende onderzoek zoals aangegeven onder het vorige punt volgt dat de staalconstructie wel degelijk onherstelbaar is aangetast. Bijgevolg is het niet meer nodig om dit nog te nuanceren in het opheffingsbesluit. Wel moet overal in dezelfde termen over de staalconstructie gesproken worden.

Onder 2.2 wordt de passage

De staalstructuur is daarenboven onherstelbaar aangetast. Ten tijde van de bouw van de schutterstoren in 1933 werden staalconstructies immers op hun limiet ontworpen en gebouwd: er werd net zoveel staal gebruikt als nodig om de stabiliteit te garanderen, er is geen marge voorzien. Door de brand is de staalconstructie verzwakt. Een intensieve staalname is nodig om de sterkte van de constructie over de hele toren na te gaan. Een dergelijke staalname zou de al aangetaste constructie echter nog verder verzwakken. Staalname en behoud van voldoende sterkte zijn bijgevolg moeilijk of niet te verzoenen.

Vervangen door:

Zoals uiteengezet onder 1.3 wordt ook de stalen skeletstructuur van de schutterstoren als onherstelbaar aangetast beschouwd.

En

De erfgoedkenmerken en -elementen zijn vernietigd of zodanig aangetast dat feitelijk herstel niet langer mogelijk is, waardoor de erfgoedwaarden onherstelbaar zijn aangetast of verloren zijn gegaan.

Wordt gewijzigd tot

De erfgoedkenmerken en -elementen zijn verloren gegaan of onherstelbaar aangetast, waardoor de erfgoedwaarden onherstelbaar zijn aangetast of verloren zijn gegaan.

Zo is de toestand van de stalen skeletstructuur ondubbelzinnig gevat in het inhoudelijk dossier en is er ook geen andere nuance dan in het ministerieel besluit.

In het ministerieel besluit wordt de zin

De erfgoedelementen en -kenmerken van de schutterstoren zijn dus verloren gegaan of onherkenbaar aangetast, waardoor eveneens de erfgoedwaarden van het beschermde goed onherstelbaar zijn aangetast.

Aangepast tot

De erfgoedelementen en -kenmerken van de schutterstoren zijn verloren gegaan of onherstelbaar aangetast, waardoor de erfgoedwaarden van het beschermde goed onherstelbaar zijn aangetast.

Zodat het ministerieel besluit qua gebruikte terminologie op één lijn zit met het inhoudelijk dossier.

- De commissie vraagt om te verduidelijken of ook naburige monumenten uit hetzelfde beschermingsbesluit schade van de brand ondervonden

Voor zover bekend bij mijn administratie ondervonden geen andere monumenten schade door de brand. Mocht dit wel het geval zijn geweest, dan had mijn administratie ook de gepaste beheersmaatregelen genomen om het behoud en het herstel van deze monumenten te verzekeren.

Conclusie: het advies heeft invloed op het inhoudelijk dossier en het ministerieel besluit. Het inhoudelijk dossier en het ministerieel besluit werden aangepast zoals hierboven beschreven.

1.2. Aanvullingen

Na juridisch nazicht van het ministerieel besluit werden de formuleringen in de artikels op een aantal punten aangepast, om meer uniformiteit te bekomen met andere opheffingsdossiers. Het betreft hier echter geen inhoudelijke aanpassingen.

Na juridisch advies werd uit de aanhef wel de verwijzing naar de oorzaak van de brand geschrapt. De bepaling "*Vermits de erfgoedwaarden onherstelbaar zijn aangetast, is het documenteren ervan niet meer aan de orde*" werd eveneens geschrapt. Deze tekst werd verplaatst naar punt 2.2 van het inhoudelijk dossier en aangepast tot: "*Vermits de erfgoedwaarden onherstelbaar zijn aangetast of verloren zijn gegaan, is het documenteren ervan niet meer aan de orde.*"

Conclusie: de aanvullingen hebben invloed op het ministerieel besluit en het inhoudelijk dossier. Het ministerieel besluit en het opheffingsdossier werden aangepast zoals hierboven beschreven.

1.3. Conclusie voorafgaand aan de voorlopige gehele opheffing

Het uitgebrachte advies en het juridisch nazicht hebben invloed op het opheffingsdossier en het ministerieel besluit. Het opheffingsdossier en het ministerieel besluit werden aangepast.